

ELEŞTİRİNİN KÖTÜ YOLLARI ÇEVİRİNİN KÖTÜ YOLLARI

Salâh BİRSEL

Geçen ay yayınlanan "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi"nin ocak-haziran 1968 sayısında sayın Mualla S. Genez'in bir yazısı var. Yazar, yazdıklarına önem verdimen için, yazısına, sayfanın üçte birini kaplayan bir başlık attığı gibi, dergide öteki yazarların yapmadığı bir şeyi de yapmış, imzasının yanına ve altına öğretim görevlisi olduğunu, Fransız dili ve edebiyatı kürsüsünde çalıştığını belirten sözler de eklemiştir. Gerçi bu hiç de fena olmamış. Çünkü bu ünvan açıklanmamış olsaydı, kimsenin, yazısını okuyarak, Mualla S. Genez'in öğretim görevlisi olduğunu ve üstüne üstlük Fransız dili ve edebiyatı kürsüsünde çalıştığını anlamasına olanak yoktur.

Yazarın yazısıyla varmak istediği tek şey benim piyasasının en kötü çevirmenlerinden biri, belki de birincisi olduğumu ortaya koymaktır. Bunun için Mualla S. Genez, yazısına bilimsel bir yazı niteliği vermekle amacına daha kolay erişebileceği kuruntusuna kapılmış olmalı ki yazısını iki bölüme ayırmış, birinci bölümde genel olarak çeviri sorunu üzerinde durmuş, ikinci bölümde de bana hücumda bulunmuştur.

İlk bölümde, yazarın çeviri üzerinde dişe gelmiş bir düşüncesi yoktur. Yazar "çeviri nedir?", "iyi bir çevirinin ilkeleri nelerdir?", bunlar üzerinde hiç kafa yormuyor, sadece kendi özel duygularını dile getiriyor, son yıllarda "hayret, hayranlık, öfke, gıpta, hırs, isyan" içinde bocaladığını anlatıyor.

Yazarın bu trajik bölümde okurlara sunduğu önemli cümlelerden biri şudur: "Kesin olan şu ki, kitapçılarda kitapların bir çoğu çeviri eserlerdir ve durmadan satış yapmaktadır". Evet, yanlış okumadınız. "çeviri eserler durmadan satış yapmaktadır."

Bir ikinci önemli cümle olarak da şu gösterilebilir: "Aslında doğrusunu isterseniz, çeviri işi ömür törpüsüdür." Evet, gene yanlış okumadınız, yazar, "aslında doğrusunu isterseniz" demektedir.

Ama bu bozuk düzen Türkçe'den ötürü yazarı suçlayamayız. Çünkü sayın yazarın tutumu şudur: Türkçe yazmakta, ama Türkçe kullanmamaktadır. Sayın yazar, bütün hayatı boyunca yazdığı bu ilk bilimsel yazısında değil, yıllarca terleyerek ortaya koyduğu iki çeviri eserinde de Türkçe kullanmamaktadır. Sözgelisi, Mualla S. Genez "Geceniz heba oldu" ya da

"Geceniz benim yüzümden heba oldu" demez, "Gecenizi heba ettim" der. "*Trop* sözcüğünün tekrarından doğan *esprit* hiç göz önünde tutulmamış" demez, "*Trop* kelimesinin o esprili tekrarı hiç göz önüne alınmamış" der. "Çevirmenin bu güç durumu önceden kabul etmesi gerek" demez, "Çevirmenin bu havasızlığı önceden kabul etmesi gerek" der. "Bu eleştiriler birçok yönlerden yararlı ve uyarıcı oluyordu" demez, "Bu eleştirmeler birçok yönlerden yararlı, uyarıcı çalışmalardı" der. "Bu adamlar üç haftadır evimde!" demez, "Bu adamlar evime geleli tam üç hafta oluyor" der. "O olmayacak iş neymiş?" demez, "Olacak iş olmayan nedir?" der. "Çeviri işinin gerektirdiği ciddilik ve sorumluluk" demez, "Çeviri işinin büyük ciddiyeti ve sorumluluğu" der. "Istakoz'un konta hitap şekli son derece yakışsız" demez, "Istakoz'un konta hitap şekli son derece olanaksız (imkânsız)" der.

Gerçi yazarın, hemen hemen her cümlesinde görülen bu denli aksaklıklar, bu işin sadece Türkçe ile değil, mantıkla da ilgili bulunduğunu ortaya koyuyor ama ben artık işin o tarafını kurcalamayacağım, çünkü bu, ayrı bir yazı konusudur. Zaten yukarıdaki örnekler yazarın mantık düzenini kolayca ortaya çıkaracak bir niteliktedir. Yalnız, burada, benim üzerinde duracağım bir söz vardır: "Aslında doğrusunu isterseniz". Bu söz bana Ataç'ın 1951 yılında Ulus gazetesinde yayınladığı "Tercüme" adlı bir yazısını hatırlattı. Ataç'ın o yazısını okumuşsanız görmüşsünüzdür. Ataç o yazısında "Thukydides" çevirisi üzerinde duruyor ve çeviriye önsöz yazan çevirmenin "Filhakika bilhassa" ile başlayan sözlerini aktarıyordu. "Filhakika" ile "bilhassa" nasıl yanyana gelir demeyin. Çeviri üzerine "ahkâm" kesenlerin, yarım yamalak bilgileriyle çeviri eleştirileri yapanların ortak yanısıdır bu. Bunlar Türkçe'yi "Filhakika bilhassa" h, "Aslında doğrusunu isterseniz" li bir seviyeye indirmeye çalışırlar. Kendileri için çok önemlidir bu. Gerçi, kendi öz dillerini bilmeyen kişilerin yabancı bir dili nasıl bileceği de çok su götürür ama, ben burada bunun üzerinde durmak yerine sayın Mualla S. Genez'in benim çevirimi eleştirirken *döktürdüğü kimi incileri* okurlara sunmak yolunu seçeceğim. Kimilerini diyorum, çünkü hepsini buraya aktarmak da bu yazının sınırını çok genişletir.

Mualla S. Genez'in, yazısının, benim *Clerambard* çevirimi eleştiren bölümünde tuttuğu yol da birinci bölümde tuttuğu yoldan pek farklı değildir. Bu da baştan başa duygusaldır. Yazar, çeviride yanlış bulup göstereceğine, boyuna "Böylece espriden de eser kalmamış oluyor", "Ne inandırıcı bir Türkçe değil mi? Ne yazık ki öyle!", "Ama ne yazık ki, eseri Türkçe'den okuyan bu olanaksız zıtlığa gülmekten mahrumdur", "Tabii espriyi, Türk okuyucusu, çevirinin yanlışlığı yüzünden, tadamamaktadır" gibi yürek kaldırıcı sözler sıralamayı yeğ tutmuştur. Denilebilir ki, bu eleştiri bölümünün yarısı sayın Mualla S. Genez'in ahları, vahları ve hıçkınıklarıyla doludur.

Sayın yazar bu denli cümleleri sıralamakta ipin ucunu o kadar kaçırmış ki, ne yalan söyleyeyim, bir an ben de kendimden korktum. Ama yazarın

yanlış diye gösterdiği cümlelerin Fransızcalarını bir daha gözden geçirince anladım ki Mualla S. Genez "yanlış anlaşılmalı ya da hiç anlaşılmalı cümlelerin sayısı çok kabarıktır" derken bu sözle kendisini anlatmaktadır.

Mualla S. Genez elbette benim çevirimde bir takım yanlışlar bulacaktır. Bulmuştur da.... Bugün ben de, on yıl önce yaptığım bu çeviriyi gözden geçirecek olsam onda, Mualla S. Genez'in bulamadığı bir takım yanlışlar bulabilirim. Ama bu neyi anlatır? Yanlış denilen o kaçınılmaz felâket, hemen hemen her çeviride vardır. Nitekim, biraz sonra göstereceğim gibi, Mualla S. Genez'in çevirilerinde de bu yanlışlar büyük bir yer tutmaktadır.

Burada önemli bir nokta var: Eğer Mualla S. Genez benim çevirimde yanlışlar bulmakla kalmış olsaydı ben kendisine teşekkür eder ve bu düzeltmelerden yararlanmaya bakardım. Ama Mualla S. Genez'in durumu bu değildir. Gerçi o, bir takım yanlışlara işaret ediyor ama, bir yandan da "doğru" çevrilmiş cümleleri "yanlış" göstermeye çalışıyor. Bu ise insanın hiç bir şeyden anlamadığının açık ve seçik bir kanıtıdır.

İsterseniz, Mualla S. Genez'in Türkçe ve Fransızca bilmediğini ortaya koyacak birkaç örnek daha görelim:

Ben "C'est aussi mon opinion" cümlesini "Al benden de o kadar" diye çevirmişsem Mualla S. Genez bunun yanlış olduğunu ileri sürüyor. Oysa burada "Al benden de o kadar" sözü birini tasvip etmek için söylenmiştir, Türkçe bilen biri bunu böyle söyler. Mualla S. Genez'in yaptığı gibi "Bence de öyle" demez. Onun için Mualla S. Genez'in bu cümlede yanlış bulması Türkçe bilmediğini ortaya koymaktadır. Ama bu, yazarın Fransızca bilmediğini de ispatlamaktadır. Çünkü bir Fransız da birini tasvip için bir şey söylemek istediği zaman "C'est aussi mon opinion" cümlesinden başkasını kullanmaz.

Örnekleri sürdürelim:

Ben "Pourquoi me parlez-vous toujours de ce moine" cümlesini "Sen de diline bir keşiş dolamışsın" diye çevirmişsem Mualla S. Genez bunun yerine "Neden bu keşişten bahsediyorsunuz durmadan bana?" cümlesini öneriyor. Bu cümle de Mualla S. Genez'in Fransızca alanında bocalamalardan kurtulamadığını ortaya koymaktadır. Çünkü "Sen de diline bir keşiş dolamışsın" cümlesini Fransızca söylemek isteyen biri "Pourquoi me parlez-vous de ce moine" der. Yani benim cümlem Fransızca cümlelerin tam karşılığıdır. Mualla S. Genez'in cümlesi ise konuşma diline aykırı düşmektedir.

Ben "Vous dites des choses revoltantes" cümlesini "Sen insanı çileden çıkartırsın" diye çevirmişsem Mualla S. Genez gene konuşma diline uymayan bir cümle öneriyor: "Tahammül edilmez şeyler söylüyorsunuz"? Dikkat ederseniz, Mualla S. Genez'in bocalamaları nasıl çeviri yapılacağını bilmemekten gelmektedir. Çünkü bu son cümlede de görüleceği üzere, sayın çevirmen Fransızca cümlelerin anlamını Türkçe'ye aktarmak yerine Fransızca sözcüklerin sözlük anlamlarını vermektedir.

İsterseniz örnekleri biraz daha hızlı gözden geçirelim:

Ben "Vous ne repondez pas" cümlesini "Dut yemiş bülbüle döndün" diye çevirmişsem Mualla S. Genez bu cümleye karşılık "Cevap vermiyorsunuz susuyorsunuz" cümlesini öneriyor. Ama bunu yaparken metne "susuyorsunuz" sözünü kattığını hesaba katmıyor. Ben "Si vous vouliez faire le genereux avec quelqu'un..." cümlesini "Cömertlik damarın kabardıysa..." diye çevirmişsem Mualla S. Genez gene Türkçe'ye aykırı düşen bir cümle öneriyor: "Bir cömertlik yapmak istediyseniz.."

Ben "Votre pere se moque de nous" cümlesini "Baban bizi maytaba alıyor" diye çevirmişsem Mualla S. Genez Fransızca cümlelerin anlamını gene anlamamış olmalı ki bunda da yanlış buluyor.

Ben "Bien sûr" karşılığında "Tam üstüne bastın" demişsem, Mualla S. Genez Fransızca metne uymayan bir cümle öneriyor: "Pek tabî".

Ben "... les romans policiers conviendraient mieux a votre humeur" cümlesini "Polis romanı sizi daha çok açar" diye çevirmişsem Mualla S. Genez burada gene kendi bilgisizliğini ortaya koyan bir cümle öneriyor: "Polis romanları sizin zevkinizi daha çok okşar."

Ben "a l'heure de la defaillance" cümlesini "tahtalı köyü boylarken" diye çevirmişsem Mualla S. Genez buna "öteki dünyaya göçerken, ruhunu teslim ederken" gibi uzun ve gereksiz bir karşılık öneriyor.

Ve bunlar böylece sürüp gidiyor.

Özetlemek gerekirse, bunlar, Mualla S. Genez'in Türkçe bilmediğini ortaya koyduğu gibi Fransızca bilmediğini de açıkça belli ediyor, diyebiliriz. Söz gelişi yukarda "Polis romanı sizi daha çok açar" cümlesinde ben "Polis romanı" sözünü tekil olarak kullanmış bulunuyorum. Çünkü Türkçede "Polis romanı" demekle polis romanlarının tümü anlatılmış olur. (Bu, hiç değilse yukarıdaki cümlede böyledir. Yoksa bununla tek bir polis romanı da kast edilebilir.) Ama bir Fransız aynı şeyi anlatmak için "les romans policiers" demek zorundadır. Yani sözcüğü çoğul olarak kullanır. Mualla S. Genez Fransızca'yı iyi bilseydi, bu inceliği de bilecek ve bir yerde çoğul bir sözcük gördüğü vakit onu ille de çoğul olarak çevirmeye kalkışmayacaktı.

Mualla S. Genez'in Fransızca'dan ne kadar uzak durduğunu ortaya koyan bir başka örnek de "vous" sözcüğünün benim tarafımdan "sen" diye çevrilmiş olmasına hayret etmesidir. Öyle anlaşılıyor ki sayın eleştirmen, Fransız yazarlarının, oyunlarda, kişileri çokluk "vous" diye konuşturduklarından habersizdir. Fransız yazarlarının bir özelliğidir bu. Fransızlar günlük konuşmalarında buna uymazlar. Bunu bilmek gerek. Fransızca'dan Türkçe'ye yapılan oyun çevirilerinde "vous"yu, konuşan kişinin kendisini ve kime hitap ettiğini dikkate alarak kimi zaman "siz", kimi zaman da "sen" diye çevirmek gerekir. Eğer Mualla S. Genez kendi yazısında ileri sürdüğü gibi birçok çeviri okumuş ve bunları asıllarıyla karşılaştırmış olsay-

dı, bu gerçeği bilecek ve o zaman benim bir genelev kadını "siz" diye değil "sen" diye konuşturmamaya hayret etmeyecekti.

Ama Mualla S. Genez'in kıldığı potlar sadece bu da değil. O, benim cümlelerimde Türkçe bakımından bir takım aksaklıklar da bulmuştur. Bu cümleleri buraya olduğu gibi alıyorum:

"Buraları ancak sıfırı tüketmekle, adım adım savunuyorum"

"Beni yıkamaya mı kalkıyorsun?"

"Ah! Bu barınağı satmış olsanız hepimiz rahata kavuşuruz."

"Ah! Dipsiz vücut!"

"Peki, ya İncilin yazdıklarına taban tabana bağlı kalırsam?"

"Bakalım bu curcuna bir ay sonra ne verir?"

Görülüyor ki, burada, Ziya Paşa'nın şu dizesini anmak yerinde olacak:

Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın?

Yalnız, Mualla S. Genez'in böyle duygusal ve saçmalıklarla dolu bir eleştiri yazmasının başka bir nedeni daha vardır:

Mualla S. Genez'in bu yazısı 1963 yılında, benim Tercüme Kurulu üyeliğim sırasında, kendisinin Jean Anouilh'dan çevirdiği *Hırsızlar Balosu* adlı çevirinin ilk on sayfası için verdiğim bir rapora duyulan öfkenin tepkisidir. Doğrusu, bu öfke de sayın eleştirmenin kafa düzenini göstermek bakımından çok ilginçtir.

Ben raporumda Mualla S. Genez'in "altı çizilen cümleleri yeniden gözden geçirmek, çeviri üzerinde daha titizlik göstermek şartıyla çeviriyi" yapabileceğini belirtmişim. Bunu da Mualla S. Genez'in çeviri hevesini kırmamak için yapmışım. Ama benim çeviri üzerinde yaptığım düzeltmelerle altını çizmek yoluyla dikkati çektiğim bozuk Türkçeli cümlelerin sayısı o kadar çoktu ki, rapor Tercüme Kuruluna geldiği vakit benim hoşgörülü davranışım hiç de iyi karşılanmamıştı. Geçmiş zaman, sonunda da Tercüme Kurulu, Mualla S. Genez'in bu çeviriyi yapamayacağı kanısına varmıştı sanırım.

Böyle yedi yıl önce yazılmış bir raporun doğurduğu sonuç karşısında duyulan öfkenin yedi yıl sürmüş olacağına belki kimileri inanmak istemeyecektir. Doğrusu, buna ben de inanmak istemedim. Ama bu süre içinde Mualla S. Genez'in benim *Clerambard* çevirimi, sağda solda kötülediği haberleri bana sık sık gelmiştir. Hatta bir defasında sayın eleştirmen, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde, yolumu da kesmiş ve yazdığım raporun hesabını sormak istemiş ve çevirisinde yanlışlar bulunmadığını ileri sürmeye yeltenmiştir.

Hırsızlar Balosu geçen yıl Ankara tiyatrolarından birinde oynandı. Onun için, *Hırsızlar Balosu'nda*. yanlışlar var mı, yok mu, bunu daha ko-

layca okurların önüne sürebiliriz. Ama bundan, Mualla S. Genez'in yararlanacağı düşüncesinde de değilim.

İlkin şunu belirtmek isterim ki, ben Mualla S. Genez'in *Hırsızlar Balosu* çevirisini, Tercüme Kurulu üyesi olarak incelediğim vakit düzeltmeleri metin üzerinde yaptığım ve bunları (yanlışların çokluğu yüzünden) raporumda tek tek göstermediğim için, bugünkü günde, çevirmenin bu düzeltmelerden ne dereceye kadar yararlandığını gösterecek durumda değilim. Ama çeviride, 5 ayrı yerde, görülen atlamalar raporumda yer almıştır. Raporumda bununla ilgili bölüm aynen şöyle:

"Çeviride aşağıdaki atlamalara da rastlanmıştır:

a- Hector en sort un peu titubant (Fransızca s. 1, satır 3)

b- place du Marche (Fransızca s. 3, satır 3)

c- pince (Fransızca s. 9, satır 8)

d- Dupont-Duport Pere - Nous sommes ici dans les conditions inespérées. Elles s'ennuient et il n'y a personne de presentable. Soyons aimables, extrêmement aimables.
Dupont-Duport Fils - Oui, papa.
(Fransızca s. 13, satır 15)

e- tremolo (Fransızca s. 22, satır 13)

Bu atlamaların, geçen yıl Ankara tiyatrolarından birinde oynanan çeviriyle karşılaştırılmasında, bunların giderildiği görülüyor. Ama bu arada, "pince" sözcüğü hiç bir anlamı olmayan şu sözlerle karşılanmıştır: "Canı sıkın, ama kaypak". Bu, sadece "canı sıkın" sözüyle karşılanabilirdi.

Evet, Mualla S. Genez birinden yararlanmak gerekti mi yararlanıyor, ama yararlandıktan sonra kendisinden yararlandığı kişiyi en haksız biçimde eleştirmekten çekinmiyor. Herhalde çevirinin ön bölümü üzerinde yaptığım düzeltmeler de Mualla S. Genez'in işine çok yaramış olmalı. Ama benim yardımım olmadan (başkalarının yardımı var mı bilmiyorum) çevirdiği parçalarda bakalım neler yapmış. Bu, benim ilk bölümdeki düzeltmelerimden yararlanıp yararlanmadığını da ortaya çıkaracaktır.

Dördüncü tabloyu açalım:

- 1- Burada çevirmen "Tableau"yu "bölüm" sözcüğüyle karşılamıştır. Oysa, Metin And, Özdemir Nutku, Haldun Taner'in hazırladığı *Tiyatro Terimleri Sözlüğü'nde* "bölüm" terimi "perde" karşılığı için kullanılmıştır. Ama bu, o kadar önemli değil, üzerinde durmasak da olur.
- 2- Çevirmen, dördüncü tablonun daha ilk satırlarında iki yanlış yapmıştır. Birincisi Fransızca metnin beşinci satırındadır. "tete basse" sözü "burunları kırılmış bir halde" diye çevrilmiştir. Oysa "başları öne eğik" anlamındadır bu söz. Çevirmen burada "süngüsü düşük olmak" deyi-

mini de kullanabilirdi. Ama "tete basse"m "burunlar kırılmış bir halde" ile hiç bir alışverişi yoktur. Üstelik bu cümlenin Türkçe'yle de hiç bir alışverişi yoktur. Türkçe'de "burnunu kırmak", "burnu kırılmak" deyimleri vardır ama "burunları kırılmış olmak" diye bir deyim yoktur. "Burunları kırılmış bir halde" deyince, kişilerin burunlarının gerçekten kırıldığı söylenmiş olur ki bu da Fransızca metne aykırı düşer.

- 3- İkinci yanlış da bir sonraki satırdadır: "vexes et abattus" sözü atlanmış tır. Gerçi çevirmen bir önceki cümlede kişilerin sadece başlarının değil, gururlarının da kırılmış bir halde olduğunu söylemiştir ama metin böyle bir yer değiştirmeye elverişli değildir. Öte yandan, "vexes" sözcüğü "gururları kırılmış" değil, "onurları yani izzeti nefisleri kırılmış" anlamındadır. "Yılgın" olarak çevrilmesi gereken "abattus" sözcüğü ise atlanmış olarak kalmıştır.
- 4- Bu yanlışların hemen arkasından gelen "Evidemment, c'est ridicule" sözü de yanlış çevrilmiştir. Çevirmenin bulduğu Türkçe karşılık şudur: "Tek kelimeyle gülünç". Gerçi "ridicule" sözcüğünün sözlük anlamı "gülünç" tür ama burada söz konusu olan "gülünçlük" değil "münasebetsizlik, saçmalık" tır. "Evidemment" sözcüğünün "tek kelimeyle" gibi konuşma dilinden uzak bir sözle karşılanması da Mualla S. Genez'in bu işlerde ne denli yaya kaldığını göstermektedir.
- 5- Bu sözden sonra gelen, Hector'un sözleri de "Pekalâ sokabilirlerdi içeriye" diye çevrilmiştir. Bu sözle çevirmenin ne anlatmak istediği anlaşılmamaktadır.
- 6- Hector'un sözüne karşılık veren Lady Hurf'ün "Les Français ont la passion des economies" sözleri de yanlış çevrilmiştir. Bu sözün tam karşılığı şudur: "Fransızlar tutumluluğu severler". Ama "tutumluluğu severler" sözünün sahnede kolayca söylenemeyeceği hesaba katılırsa bu cümlenin "Fransızlar tutumlu kişilerdir" diye çevrilmesi doğru olur. Mualla S. Genez ise bunu şöyle çevirmiştir: "Bu Fransızlar da neredeyse sinekten yağ çıkaracaklar. Mürekkepten, kâğıttan kazanacaklar!"
- 7- Lady Hurf'ten sonra konuşan Lord Edgar'ın sözlerini de Mualla S. Genez gene kendi özel Türkçe siyle çevirmiştir: "Bundan daha beter sepetlenemezdik."
- 8- Lord Edgar'dan sonra konuşan Eva'nın "Que voulez-vous, mon oncle, ces gens-lâ organisent un Bal des Fleurs. Je comprends que nos accoutrements les aient effrayes" sözleri "Ama dayıcığım, adamlar çiçek balosu düzenlemiş, adına da esprili olsun diye Kırkızları Balosu demişler. Şu halimizi kim görse korkardı. Ben, doğrusu hak veriyorum adamlara." diye çevrilmiştir. Oysa, bunun doğrusu şudur: "Ama dayıcığım, adamlar çiçek balosu düzenlemişler. Herhalde bizim kılık kıyafetimiz de onları ürkütmüştür."

Fransızca metinde "adına da esprili olsun diye Kırkırları Balosu demişler" sözü bulunmadığı gibi "Ben doğrusu hak veriyorum adamlara" cümlesi de yoktur. Gerçi cümlede bir hak verme anlamı vardır ama, bu zaten Türkçe çevirideki "ama" sözcüğüyle karşılanmıştır.

- 9- Eva'dan sonra konuşan Lady Hurf'ün "Un Bal des Fleurs! C'est d'un niais! Un Bal des Fleurs!..." sözleri "Çiçek dense, mesele yok. Kırkırları Balosu ne demek! Hiç başka laf kalmamış! Kırkırları Balosu!.. Saçmalığın daniskası!" diye çevrilmiştir. Doğrusu şudur: "Çiçek Balosu! Her şey bitmiş de o kalmış! Hıh, çiçek balosu!"
- 10- Lady Hurf'ten sonra konuşan Dupont-Dufort Baha'nın "Ce qui m'etonne, c'est que vous ayez pu confondre Bal des Fleurs et Bal des Voleurs." sözleri "Doğrusu ya, sizin Kırkırlarını Hırsızlar diye okumanıza da akıl erdiremiyorum." diye çevrilmiştir. Doğrusu şudur: "Sizin Çiçek Balosunu, Hırsızlar Balosu diye okumanıza akıl erdiremedim."

Burada, göze çarpan ilk yanlış "akıl erdiremedim" yerine "akıl erdiremiyorum" denilmesidir. Tabii çeviride "da" sözüne de hiç gerek yok. Ama burada başka bir nokta üzerinde durmak gerek. Çevirmen, Fransızcadaki çiçek (fleur) ile hırsız (voleur) sözcüklerinin birbirine çok benzemesi ve uyaklı olması üzerine kurulan bir yanlış anlamayı Türkçe'de vermek zorluğu karşısında kalmış ve "Hırsızlar Balosu"na benzeyecek bir söz aramıştır. Gelin görün ki, arana arana bulunan söz şudur: Kırkırları Balosu. Ama ne demektir kırkırları? Türkiye'de, ya da dünyanın herhangi bir bucağında var mıdır böyle bir şey? Buna çok daha zekice bir karşılık bulunamaz mıydı? Üstelik "Hırsızlar" ile "Kırkırları" uyaklı da değil.

- 11- Dahası var: Türkçe çevirideki "esprili olsun diye" sözü ne demektir? Bunu gene Mualla S. Genez'in Türkçe'si olarak kabul edecek miyiz?
- 12- Dahası, dahası da var: Mualla S. Genez, dayı, hala sözcüklerinin Fransızca'larını da bilmemektedir. Çevirmen bir yerde Lady Hurf için kullanılan "la tante" sözcüğünü "hala" diye çevirdiği halde, Eva'nın yukarıdaki sözlerinde "mon oncle" sözcüğünü "dayıcığım" diye çevirmiştir. Bu sözcüklerin sözlük anlamları elbette böyledir. Ama "la tante" aynı zamanda "yenge" anlamına gelir. Lady Hurf, Lord Edgar'm karısı olduğuna göre kendisine "hala" değil "yenge" demek gerekir.

Görülüyor ki, Mualla S. Genez'in çevirisinde, yanlışsız bir şeye rastlamanın yolu yoktur. "La tante" gibi Fransızca'nın alfabesi yerinde olan sözcükleri bile Mualla S. Genez Türkçe'ye doğru dürüst aktarmamaktadır. Bu yargıya varınca, bu karşılaştırma işini uzatmanın pösteki saymaktan daha gereksiz olacağı kanısına vardım. Ama son bir kez, sayın çevirmenin Georges Pitoeff'ten çevirdiği *Bizim Tiyatro* adlı çevirisinde de ne şenlikler yarattığına bakmak istedim. İşte o

zaman Mualla S. Genez'in bu gibi konulara kapalı olduğunu daha iyi anladım.

Kitabın ikinci sayfasına bir göz atmıştım ki, şöyle bir cümleyle karşılaştım: "Bahçeye iki projektörle kırmızı ışıklar." Sayın Mualla S. Genez'in burada "jardin" sözünü "bahçe" diye çevirdiği belli olmaktadır. Oysa tiyatro dilinde "jardin", sahnesolu'nun adıdır. Onun için, Türkçe'sini de düzelttikten sonra çevirinin şöyle olacağı söylenebilir: "Sahnesoluna iki kırmızı ışık!". Çünkü Türkçe'de "iki projektörle kırmızı ışıklar" da denilmez.

Bunu da gördükten sonra sabrım iyice tükendi. Mualla S. Genez oyun çeviriyor, oyun eleştiriyor ama daha sahnenin sağına, soluna ne denir, onu bilmiyor.

"Aslına doğrusunu isterseniz" burada bir Fransız sözünü hatırlamak yerinde olacaktır:

"Akli hiç bir şeye ermeyenler, şuna buna saldırmaya kalkışırılar."